

הרב מרדכי צבי זילבער
מחבר ספר 'גנוזי המלך' - עניני שבת
ר"מ בישיבה גדולה ניקלשבורג מאנסי יצ"ו

בענין סידור הלכות שבת במפעל השחיטה של רובאשקין (ב)

הרי ששפתו של הביאווה"ל ברור מללו
דבכגון שהדרך תמיד שהבעה"ב שוכר אדריכל
בקבלנות, אז לא איכפ"ל במה שהאדריכל
שוכר פועלים תחתיו לפעמים בשכיר יום, וא"כ
בנידוננו נראה דכיון דהישראל משלם בכל פעם
להגוי המזמינם ומשלחם של המשאיות באופן
קבלנות, ואותו הגוי הוי דוגמת האדריכל של
בנין, תו אין כאן שום צורך שיהא הפועלים
שתחתיו באופן של קבלנות ג"כ, והנה זה ודאי
שמהיות טוב פשוט שכשהכל נעשה בקבלנות
הוי זאת האופן הכי מעולה שאז לא שייך
שיבואו בכל אופן לידי חשד כמוכן, מ"מ
להלכה למעשה אחרי דהמשנ"ב בעצמו בירור
לן שאין זה מהצורך, אין לן לאפלוגי בחומרות
יתר על המבואר בהפוסקים שעליהן אנו
נשענין.

ובדברי הביאווה"ל מיושב גם מה שנתקשה
התהל"ד (רמ"ד ו') בדעת התודת שלמים הנזכר
[מביאו בהמשך דבריו שם בהערה הנ"ל]
דהדבר צע"ג לומר מראית עין כזה, כיון שדרך
לבנות בקבלנות ע"י האדריכל, למה יאמרו
שהפועלים שכירי יום של ישראל ניגהו, ומסיים
דמ"מ הרב פסק כהתו"ש. ולהנ"ל בשם
הביאווה"ל מבואר הכל על נכון, דלעולם לא
אסר התו"ש כי אם כשהדרך לפעמים
להבעה"ב לשכור הפועלים שתחתיו בשכ"י,
ובהא לא מועיל אם באופן יוצא מהכלל שכן

[ד] באות ה' מביא זו"ל: כל הנהגים של
המשאיות מקבלים המשכורות באופן קיבולת,
כלומר הן הנהגים עצמם, והן הגוי המזמינם
ומשלחם הם בקיבולת וכו' ע"כ.

ובהערות שם מבאר זאת עפ"י המשנ"ב (סי'
רמ"ד סק"ז) דהקיבולת הוא דוקא כשכל
המלאכה היא בקיבולת לאפוקי אם רק
האדריכל לבדו הוא קבלן ושאר המסייעים דרך
לשכרם לפעמים ליום, ואפילו אם הוא שכרם
הכל בקבלנות ג"כ אסור, ומקורו הוא בתודת
שלמים ע"ש.

א. הנה מה שהביא בההערה מהמשנ"ב,
ועפ"י הצריך בפנים שיהא הכל בקבלנות, ולא
סגי במה שהאדריכל הוא בקבלנות, נראה
להעיר שלא כדבריו בזה, דהנה יעוין בביאווה"ל
(שם סוף ד"ה אם) מביא שם לפרש דהא
דהביא במשנ"ב דקיבולת נקרא רק כשהכל
נעשה בקיבולת ולא כשהאדריכל בלבד הוא
קבלן ושאר שכירים שתחתיו הם לפעמים
שכירי יום, כוונת האחרונים בזה דאותו בעה"ב
דרכו לשכור לפעמים בעצמו את השכירים
שתחתיו לשכירי יום ולכן לא נקרא תו שם
קבלנות על הבנין, אבל אם הדרך הוא תמיד
שאין בעה"ב יודע כלל מכל עסק רק שהוא
שומר האדריכל, והאדריכל בעצמו דרכו לשכור
לפעמים שכירי יום תחתיו תו הוי זה ג"כ בכלל
קבלנות ע"כ, יעו"ש⁴¹.

כל ההערות והשגות על מאמר זה נרשמו ע"י הרב מנחם מאיר ווייסמאנדל אב"ד נייטראמאנסי
41. וזה לשוני שם "והתהל"ד אות ו' הביא התו"ש והבינו באופן שהאדריכל שוכר את הפועלים, ותמה עליו
מאוד איזהו מ"ע שייך כיון שהישראל לא שכרם, אמנם קיבל את דבריו כיון שהשעה"ר הביאו בסעיף ח' וכוונתו שגם
האדריכל וגם הפועלים בפועל הם קבלנים, אך שדברי הש"ע הרב יכולים ללמוד דמיירי שהישראל שכר הפועלים
לעשות את מה שהורה האדריכל ונמצא שהם פועלי הבעה"ב וע"כ בעי שיהי' כולם קבלנים" באופן שכל הדברים שלו
מיותרים.

לאסור לכאור גם במקום הפסד, דהא מהמשנ"ב מפורש דרך בשדה הוא שהתיר בהפסד, הא בבנין גם בהפסד נוטה להחמיר, ועכ"פ מידי הצ"ע של המשנ"ב לא נפיק, ומאן מלאו לבו להתיר בשופי עפ"י היתר של קבלנות במקום שהמשנ"ב ציין בה שצ"ע אם להקל.

ואולי שלזה יש לצרף היתר המכירה בהדי קבלנות, אחרי דבין כך אין זה כי אם ספק לדינא של המשנ"ב, ובהא כל שיש סניף להיתר שפיר דמי, ובפרט להנתבאר לעיל דכאן כל פרנסתו תלוי בזה, ומצד זה י"ל דנחשב בקיל יותר מסתם הפסד דעלמא, דהגם שהמשנ"ב גם בשדה הוצרך הפסד, שמזה שמעינן שבבית – ספיקו להחמיר גם בהפסד, כ"ז כשאין פרנסתו תלוי בזה, דבכזה מסתבר מאוד דהו"ל כשעת הדחק, ובצירוף הנך היתרו י"ל דמותר בזה בשופי וזהו גם למאי דנתבאר לעיל דיש כמה אחרונים שלא נחתי כלל להיתר מכירה, מ"מ בהא יש לסמוך על המתירים ובצירוף שלצורך פרנסה הוא וכןזכר, מאחר שדבר זה לאסרו בין כך אינו בתוקף כי אם מחמת ספק.

[ולא דמי לאיסור מרה"ע שאף שאיסורו קיל כלפי איסור נכרי עושה אדעתא דישאל דהוי כשלוחו ואסור מדינא ממש, מ"מ מחמת האיסור דמרה"ע צידדנו לעיל דאין להקל עפ"י צירופים כאלו שאינם מוצקים עפ"י מרבית הפוסקים, כהך דהיתר מכירה שבמשך הדורות מצינו לכאן ולכאן בהפוסקים, ואינו אלא סניף כל דהו להתירו משום הא, וכן לצרף אידך ההיתרים דהוי סניף כ"ד כהך דלצורך פרנסה, דכמה חולקים על הרב בהיתר זה, ומ"מ נראה דכ"ז באיסור מרה"ע שחזינן שחז"ל והראשונים חששו לכך באורך סימנים אלו, אבל בענין ספיקא דדינא, לזה נראה דיש למסוך על הנך סניפי כל דהו להקל.]

ויותר מרווח לאפוקי מכל פקפוק נראה דיש לעשות כדכתבנו לעיל, דיהא באופן אריסות דוקא, היינו שמכל סכום שמוכר מגיע לו ריווח ותשלום חוץ מהתשלום הנקצב לו מחמת עצם השכירות, ובהא באנו לפלוגתא גדולי הפוסקים הנ"ל, האם באריסות בעינן דייקא שליש

האדריכל בקבלנות, משא"כ שבכל פעם שוכר האדריכל בקבלנות והוא שוכר פועלים תחתיו בזה מודה התו"ש שאין שום חשש מרה"ע.

ב. והיוצא להנתבאר, שמעיקרא דינא אין מהצורך להקפיד בעניננו שיהא הכל בקבלנות, והעיקר שהישראל הבעלים בכל אופן יהא שוכר הגוי שמזמינים הנהגים באופן קבלנות, ובזה נסתלק מכל חשש, ובפרט שבנידון זה מובא בכמה פוסקים להדיא שהקילו בזה כל שאדריכל מפורסם שבקבלנות עושה תו לא איכפ"ל במה שהפועלים תחתיו שכ"י המה, הלה הם הגאון כתב סופר ז"ל בשו"ת (סי' מ"א), ואחריו הגאון מהר"ם שי"ק (סי' צ"ה-ק) מקילים בזה.

ונראה דלהנתבאר בשם הביאורה"ל מבואר לומר דגם הם יתכן שמורים שכ"ז דוקא באופן שהדרך תמיד שהבעה"ב שוכר אדריכל בקבלנות, הא אם לפעמים שוכר הפועלים בשכיר יום, מסתבר שגם הם יודו לאיסור, נמצא לדאמרון דביסוד אין כל פלוגתא בין הביאורה"ל לאידך הפוסקים המתירין דמר אמר חדא ומר אמר חדא וכנ"ל, בכת"ס ומהר"ם שיק מיירי כדאוקמיה הביאורה"ל שהדרך תמיד לשכור האדריכל בקבלנות ואין הבעה"ב שייכות על הפועלים שתחתיו, לעומת זה התו"ש כפי שמביא הביאורה"ל לאיסור, מיירי בכגון שלפעמים שוכרים בעצמם בשכירי יום ודוק [וע"ע בגנזי המלך מהדו"ת ח"א סי' י"ח הארכנו בזה].

ג. ומה שיש להסתפק על כל ההיתר זה של קבלנות הוא, אם באנו לדמות נידוננו אודות משאיות לבנין, דהנה בענין בנין מבואר בביאורה"ל כנ"ל שצריך עיון אם יש להקל כשכל בני העיר בונין בקבלנות אחרי דיש כמה פוסקים שנוקטים לאיסור בבית, ובשדה דוקא היתר במקום הפסד ע"ש, ולעיל הבאנו דלכאור נראה לדמות הן שלפנינו לבנין ולא לשדה, אחרי דכל יסוד הא דמתיר בשדה משום דיתלו באריסות, וכ"ז בשדה שלפעמים עושים באריסות, אבל בבנין שאין עושים לעולם באריסות לא יתלו כן ואין שייך הך תלי להיתר, וא"כ בנידוננו הרי"ז דומה לבנין והו"ל

אשכנז היוצאים ביד רמ"א אסור כה"ג, מ"מ לאחינו בני ספרדים שנוקטים לדינא כדעת מרן המחבר יש להתיר בשופ"י⁴² בענינו לשווק מיד במוצ"ש ולא בעינן להמתין בכדי שיעשו, דאף בשבת עצמו מותר – אם לא שכרוך או במקח וממכר, דבדרך כלל סחורה מובילים לחניות המוכרים הבשר הנשחט, אבל אה"נ בגווי שראינו שאין זה כרוך עם איסור מקו"מ בשבת, פשוט שמותר להחליט בדיעת מרן.

וגם מהראוי לציין דכיון דבעיקרו נקטינן כדעת המתירים, ומה"ט בדיעבד או לצורך מתירים גם לרמ"א וכנ"ל, ה"ה בנידוננו כל שיש צורך בדבר לקנות הסחורה וכיוצא תיכף במוצ"ש פשוט שמותר ואין כל איסור כה"ג משום מלאכת שבת ע"י עכו"ם לצורך ישראל, וכמבואר במקורו הך דינא כנ"ל דהכי נהוג לכתחילה אם לא שצריך אליו בשבת שאז יש להקל.

ב. וזה פשוט שאין לדמות נידוננו להא דמבואר בס' רע"ו ס"א אודות נר שמבואר שם שגם להמחבר דפוסק ברנ"ב להתיר התם לאיסור, ומבואר כאן במג"א (ס"ק י"א) העתיקו המשנ"ב (ס"ק י"ז) חילוקם של הדברים כך הוא, דבס' רנ"ב אע"ג שהישראל נהנה בלבישתו ממלאכת שבת, מ"מ א"י לא עבד בשבת בשביל הנאת ישראל רק אדעתא דנפשיה למהר להשלים פעולתו, משא"כ התם הדלקתו בשבת ה"י כדי שישתמש בו הישראל עכשיו ולכן אסור, לפי"ז מבואר לומר דנידוננו בודאי דומה להך דס' רנ"ב, דאטו הא"י מוליך הסחורה בשבת בכדי שיהנה בו הישראל בשבת עצמו, והלא ודאי שידוע להו שהחניות הישראלים סגורים בשבת, וכל כוונתם בהא רק למהר להשלים מלאכתם מחמת נוחותיהו ופשוט מבואר א"כ שלדעת המחבר והנהוגים בפסקים כוותיה מותר במוצ"ש מיד, ואין

וכהחת"ס דבלא"ה הערמה ניכרת, או כהנוב"י שסגי באחד מכל אלף או מאה וכנ"ל.

* * *

[ה] באות ו' מביא וז"ל: ובמקום שמגיעים המשאיות ליעודם ביום ראשון בחול או ביום אחרי יו"ט, אסורים לשווק אחרי עבור זמן חול שיוכל להגיע מפוסטוועי"ל בחישוב גם שעות מנוחה הנהוג לנהגים, כלומר שיהיה מספיק שעות משעות החול להגיע ונמצא שהעכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד, וישראל אינו נהנה מזה שנסעו בשבת ע"כ.

ובזה לא הראה מראה מקום, וסמך על המעיין עצמו, וכנראה שכוונתו משום נהנה ממלאכת עכו"ם בשבת, שגם בהולכת המשאית בשבת ע"י קבלנות בקציצה, מ"מ אסור ליהנות ממלאכת עכו"ם הנעשה לישראל בשבת ומשו"ה אסור עד כדי שיעשו ולכך הוצרך להמתין עד אחרי עבור זמן שיוכל להגיע מפוסטוועי"ל וכו', וכדפשוט מבואר הך דינא בשו"ע סי' רנ"ב ס"ד וכדיבואר.

— א —

א. והנה אם באנו לדמותה להתם, מהראוי להעתיק שורש הדברים כפי המובא שם בשו"ע משום איזה נפק"מ היוצא לדינא בזה, דהנה בשו"ע שם מבואר: כל שקצץ אע"פ שיעשה האיני יהודי מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלי בשבת עצמה דכל שקצץ אדעתיה דנפשיה קאי עביד, הג"ה ויש אוסרים ללבושו כל שידוע שהא"י גמרו בשבת [הג"א פ"ק דשבת ומהרי"ל וב"י בשם רוקח] וצריך להמתין במוצ"ש בכדי שיעשה (א"י) והכי נהוג לכתחלה אם לא שצריך אליו בשבת שאז יש להקל.

ומבואר לדינא איכא פלוגתא יסודית בזה עצמו בין המחבר ורמ"א, והן אמת דאנו בני

42. לא מובן לי ספיקו, ע"י סי' רנב ס"ק טז: וכן אם אמר לכובש ראה שאני צריך להם במו"ש כגון שרוצה ליסע מיד במו"ש ג"ז אסור אפילו בקצץ דכיון שא"א לגמרו אא"כ יעשה בשבת הו"ל כאלו אומר בפירוש שיכבס בשבת והוי כשלוחו [אחרונים], והכ"נ אם נקבלם יהי' בזה, והוא בעצמו לעיל כתב שאם הגוי אפילו טועה וסובר שהישראל מקפיד על הזמן ה"ל משתרא באיסור, וכ"ש האיך דכך יהי' וא"כ מרויחים אנו בשופי שלא יהי' משתרשי' ל"י, ואין יהפוך אורו.

אין להישראל נהנה מגוף המלאכה פועל, משא"כ בלי קציצה לא מועיל הך סברא, ולהכי דייקא בשלוח אגרת המדובר בסי' רמ"ז וכן המובא בשו"ע הרב סי' רע"ו דמיירי אודות קציצה הוא דמבואר לחלק בהכי, הא באיך המקומות כהך דסי' שכ"ה לא נאמר, כ"ז אינו דהא מצינו להדיא בסי' תקט"ו במג"א (סי' ק"כ) דקאמר הך סברא גם אודות ישראל ששיגר דורן לחבירו ע"י אינו יהודי מעריו"ט ונתעכב הא"י והביאם ביו"ט מחוץ לתחום שמותר אפילו למי שהובא בשבילו, והיינו טעמא קאמר משום שאין הישראל נהנה מגוף המלאכה, והדרא קושיא לדוכתא.

— ג —

ה. והנראה בזה עפ"י מה שכתב גאון ישראל בעל המנחת שלמה ז"ל בספרו סי' ה' ששם מביא להקשות אהך כללא דכל שאין הישראל נהנה מגוף המלאכה אינו נחשב הנאה לאסור, מ"ש הא דמבואר במג"א גופיה סוף סי' תקי"ח מי שיש לו לפתות טמונים בבור ופתחן עכו"ם בשבת או ביו"ט דאין בהם משום מוקצה, מ"מ אם עשה העכו"ם לצורך ישראל אסור, ומבואר דכיון דאינו יכול ליהנות מהלפת אלא ע"י פתיחת הבור דאסור בשבת ויו"ט, לכן כשהנה מהלפת ה"ז חשוב כנהנה ממעשה שבת, וגם שייך הטעם דאם יהא מותר ליהנות מהלפת יש לחשוש שיבא בפעם אחרת לומר לעכו"ם בשבת ויו"ט לפתוח את הבור, ואהא מקשי דלמאי דנתבאר דכל שאין הישראל נהנה מגוף המלאכה, מ"ש שלגבי לפת אסור.

ומתוך כך קאמר הגרש"ז שם בהמשך ליישב דשאני לפת שבבור דכל זמן שהם טמונים שם אינם ראויים לשום איש וכמאן דליתא כלל דמי, ובהא נחשב כנהנה מגוף המלאכה, אף שבפועל אינו אלא גורם להנאתו, משא"כ במביא מחוץ לתחום דבמקומו מיהא חזי. ועפ"י מבאר עוד בהמשך דבריו דכמו כן אם אמר לעכו"ם להדליק נר בשבת כדי להוציא מאכל או חפץ ממקום חושך אשר בלי הדלקת הנר לא הי' אפשר כלל להוציאם משם דמסתבר שרק ביום הוא דשרי ליהנות מהם

מהצורך להמתין עד כשיעשו. נוכ"ז נראה גם להמבואר במג"א סי' תקט"ו (סק"ג), שרוצה לומר לחד צד צורך אכילה הוה דומיא דנר ע"ש, ברם בענינו ודאי שהגם שמייירי אודות דבר איכלה, מ"מ פשוט שאין הא"י מביאים בשבת בכדי שהישראל יהנה ממנו בשבת וכנ"ל].

— ב —

ג. אחר העיון בזה נראה דכלל לא דמי להך דסי' רנ"ב, אלא שבהך דהכא גם לרמ"א מותר, והוא עפ"י המובא בהפוסקים דבמה שאין הישראל נהנה מגוף המלאכה מותר ליהנות, וכן מוכח בב"י (ריש סי' רע"ו) שהעתיק מדברי סה"ת והגהות אשרי שהקשו על הא דהתירו בשבת דף י"ט ובשו"ע סי' רמ"ז ס"א לשלוח איגרת עם נכרי מערב שבת ע"י קציצה דהנכרי עובד בשביל שכרו שקצץ לו, דהו"ל לאסור האגרת בהנאה להישראל שנשלח לו כדן נכרי שהדליק נר, ותירצו דבאיגרת אין גוף הישראל נהנה מגוף השליחות אבל בנר גוף הישראל נהנה מגוף המלאכת שבת הנעשית בשבילו.

וכן מצינו בשו"ע הרב שם (סי' רע"ו ס"א) לענין קצץ עם נכרי שידליק הנרות כשיצטרך שהוסיף התנאי שנהנה מגוף המלאכה, ולפי"ז מבואר דבענינו שאין הנאה מגוף המלאכה כי אם מתוצאה של מלאכת ההוצאה בשבת ויו"ט, מותר מדינא. ולהנתבאר גם בשבת עצמו הו"ל להתיר מטעם זה זולת שבדרך כלל בשבת עצמו כרוך עם מקח וממכר ממש שאסור, אבל הא מיהא שבמוצ"ש מותר מיד בלי צורך להמתין כלל, אחרי שאינו נהנה מגוף המלאכה.

ד. הן אמנם שע"כ אין הדברים אמורים כפשטותן, דא"כ יקשה טובא מהא דאיתא בביצה (כ"ד ב') וכן מבואר לדינא בשו"ע (סי' שכ"ה ס"ח) דגם כה"ג שאין בו הנאה מגוף המלאכה אסור, והיינו בנכרי שהביא דורן לישראל מחוץ לתחום דאסור ליהנות ממנו בו ביום ולמוצ"ש בכדי שיעשו, ובאמת שהפוסקים נראים כסותרין זה את זה וצ"ע.

ואין ליישב דשאני קבלנות בקציצה דהו"ל כבעלים על המלאכה, ובהא דייקא הוא דסברת

כלל, דדוקא היכא דלא קצץ שייך הך טעמא דיבא לומר לעכו"ם לעשותו לאפוקי בקצץ דהרי הקפיד שהגוי יעשהו אדעתא דנפשיה ולא חיישינן כלל להך חששא מצד הישראל.

וכן מבואר להדיא במפרשי השו"ע בסי' רנ"ד ס"ד הנ"ל, דהאוסרים שם ע"כ שהוא עפ"י הטעם בכדי שלא יהנה ממלאת שבת דייקא, דכנ"ל בקצץ ל"ש החשש שיבא לומר וכו' ע"ש, לפי"ז מבואר כדאמרן דבנידוננו יש להתיר לגמרי – דוגמת המבואר במג"א סי' תקט"ו ס"ק כ"ו הנ"ל, דכל שאין שם כי אם טעמא דשלא יהנה – אז באינו נהנה מגוף המלאכה, מתירין גם לבו ביום ולמו"ש מיד, ודו"ק.

ח. ונראה להוכיח כחילוק דלעיל, דכשנוגע רק להטעם דנהנה ממלאכת שבת אז מותר כל שאפשר בלעדו ואין הישראל נהנה מגוף המלאכה, לבין היכא דשייך אידך הטעם דשלא יבא לומר לנכרי לעשות עבורו מלאכה שאז אסור הגם שמצד ההנאה אין זה הנאה מעלייתא, דהי' מקום לחשוב דגם משום שלא יבא לומר לגוי וכו' אין שייך מכח הך סברא קמ"ל שזה אינו וכדיבואר.

דהנה שם בסי' תקט"ו ס"ה מבואר במחבר: דבר שאין בנינו במחבר ואינו מחוסר צידה וכו' ואם באו מחוץ לתחום אסור לאכלם למי שהובא בשבילו וכו', ולהלן במחבר ס"ט מבואר: ישראל ששיגר דורן לחבירו ע"י א"י מערב יו"ט ונתעכב הא"י והביאו ביו"ט מחוץ לתחום מותר אפילו למי שהובא בשבילו ע"כ. ומוכח שמשום הכי בסעיף ה' אוסרין, משום דעכ"פ שייך ביה אכתי טעם האידך שלא יאמר לעכו"ם לעשות מלאכה עבורו בשבת, משא"כ בס"ט דלא שייך כי אם שלא יהנה, ולזה מועיל סברת אינו נהנה מגוף המלאכה, ומוכח א"כ איפוא כנ"ל דלענין טעם האידך לאסור משום גזירה, שייך זאת גם למאי דהו"ל כלא נהנה לגמרי מחמת היותו אינו נהנה מגוף המלאכה, וחידוש הוא. נעוד נתבאר לדאמרן דהמחבר בשו"ע נקט כשני הטעמים בהאיסור, דבס"א שם מוכח דנקט כטעם רש"י דשלא יהנה כמבואר בהמפרשים, ולעומת זה בס"ה מוכח

ולא כלילא מפני שנהנה ממעשה שבת [ובזה דוחה מש"כ באגרות משה (או"ח ח"ב סי' ע"א) שכתב בפשיטות דשרי, ולא הוזכר כלל מהדין של לפתות שכתב המג"א דאסור], וכן מי שמפתח ביתו מונח ברה"ר והביאו אותו באיסור ופתח בו דלת ביתו דאסור ליכנס לבית ולהשתמש עם החפצים המונחים שם אם לא הי' אפשר בשום אופן לפתוח את הבית אלא ע"י הבאת המפתח בעבירה, ואע"ג דלאחר שהמפתח כבר הובא אין בפתיחתה דלת משום מלאכה ולא אסור לפתוח בו אלא מותר שנהנה ממעשה שבת, אבל כיון דאי לאו שהביאו את המפתח בעבירה לא הי' יכול כלל ליכנס לתוך הבית ולהשתמש במה שמונח שם אפ"ה הרי"ז דומה להדין של לפתות הטמונים בבור שפסק המג"א דאסור, ע"כ יעוי"ש.

ו. לפי"ז נראה ברור שבנידוננו אודות משאיות של סחורה שהעכו"ם מביאין מחוץ לתחום, הרי זה מותר גם בשבת עצמה וכ"ש במוצ"ש מיד, כיון דהרי זה דומה לציורים הנ"ל לשלוח איגרת שמותר, וגם לציור של תקט"ו המובא במג"א הנ"ל דמותר משום שלא נהנה מגוף המלאכה, והיינו טעמא כדהסביר לן מרן ז"ל משום דדוקא בלפת וכיוצא שא"א במציאות ליהנות ממנה בכל מצב שהוא זולת המלאכה, שאז מחשבינן לה כנהנה מגוף המלאכה ואסור, משא"כ בסחורה ע"י משאיות מחד מקום לאידך, ברור שאין זה דומה ללפת, דהא הרי ראויים עכ"פ במקומם קודם נסיעתם ממקום למקום, ושוב הרי"ז כמלאכה שאין נהנים מגוף פעולתה בשבת.

ז. אמנם צ"ב אכתי להך חילוקא דקאמר, דא"כ אמאי מבואר בסי' שכ"ה (סעיף ח') וסי' תקט"ו (ס"ה) דלחד דיעה אסור למי שהובא בשבילו לבו ביום ולערב בכדי שיעשו והלא לדבריו הו"ל להתיר כה"ג אחרי דאין ישראל נהנה מגוף המלאכה, וצריך לומר דשאני הך דהתם דא"נ שמצד אין נהנה מגוף המלאכה הו"ל להתיר דאינו נחשב כנהנה מגוף המלאכה, מ"מ מחמת אידך הטעם המובא בראשונים, כדי שלא יאמרו לגוי לעשות הוא דחוששין בה, ובנידוננו נראה שגם זה ל"ש

קבלנות בבית ישראל כהך דסי' רנ"ב ס"ב ל"ש בזה, דאי מצד הך חשש מרה"ע לא הוי שייך בענינו, וכדיבואר.

הנה מה שהביא בשם הנוב"י מהדו"ק סי' י"ב, כד מעיינן שם מבואר דכל הנידון היתה באופן קבלנות במקום חשש רואין, שהתשובה שעליה דן הוא בענין לבנות בנין גג על ביתו ע"י עכו"ם בחוה"מ ע"ש, דדבר זה מלאכה שהכל רואין אותה, ולהכי מצדד שם הנוב"י דגם אי מצד מנהג כל העיר הוא בקבלנות, מ"מ יש חשש לאורחים הבאין מחוץ לתחום העיר ועפ"י התשובה אשכנזית המובא בסי' רמ"ד, ואהא קאמר להיתר משום דהמעשה שהי' שם מדובר בבית שנמצא על המיצר בין רחוב יהודים והנכרים וכל סביבותיו בתי נכרים, א"כ אורחים הבאים שם אינם יודעים שהוא מלאכת הישראל ע"ש.

הרי שרק משום אורחים הוא דנשא ונתן בה, הא מצד קבלנות בבית ישראל וכגון שהוה נעשה התיקונים בבית במקום מוצנע לא הוה איכפ"ל להנוב"י, ומוכח מזה דלהנוב"י מותר כל שהכל עושים בקבלנות גם בבית ישראל, דאי לאו הכי הו"ל לאסור בלא"ה מצד שנעשה המלאכה בבית ישראל, וה"ה בנידונו לו יצויר דהוה הדרך כלל שאחזקה נעשה בקבלנות ובצנעה היינו בתוך בית ישראל ולא חוץ לבית מקום שרבים רואים, הוה מותר להנוב"י והנפק"מ למעשה באחזקה כזה שעומד מוכן לשרת כשמצלצלים אצלם לתקן איזה דבר, ואינו עובד שם ברגילות, דבהא מסתבר שדרך התשלומין כה"ג באופן של קבלנות הוא, וכל כי הא אם מתנה עם העכו"ם שבשבתות וימים טובים לו יצויר שצריך תיקונים במקום רואים דהיינו מחוץ לבית וכיוצא אסור עליו לעשותו, ונבמלאכת פנים הבית אם רוצה לעשות להשלים קבלנותו יעשה ואם לאו אין עושה] אז לכאור' הו"ל להיות מותר להנוב"י.

דנקט כטעם דר"ת דמשום גזירה שלא יאמר לנכרי, עיין ביצה כ"ד א' וצ"ע, ועוד חזון].

* * *

[ו] באות ז' מביא וז"ל: בתוך המפעל עצמו לא מניחים לעשות בשבת ויו"ט תיקונים ושיפוצים ועבודה במפעל בימי שבתות ויו"ט ולא מעינטענענ"ץ [אחזקה] אפילו לא בתלוש - במטלטלין שאינם מחוברין לבנין כיון דהוי בבית ישראל ע"כ.

ושם בהערה 8 מביא לציין כמבואר בסי' רנ"ב ס"ב ובנו"כ וברמ"ד ס"ה ובמג"א סי' ש"ה (סקי"ד) שבבית ישראל אסור אפילו בתלוש אפילו בקיבולת⁴³ אפילו אינו צרכי בנין, ומקורו בירושלמי שהביאו התוס' בסופ"ק דע"ז וכ"כ כל הפוסקי', וכ"ש בנידון דידן שהדברים הללו הינם בקיבולת, ואפילו אליבא דהנוב"י תנינא סי' ל"ח ובנוב"י סי' י"ב דאם אין הישראל דר באותו בית ואין ידוע שהוא בית ישראל אין דינו בבית ישראל לענין זה, מודה עכ"פ היכי שמפורסם דבית זה של ישראל אסור והוא ממש בבית ישראל סתם, וכ"ש לדעת החולקים עליו ה"ה הערוה"ב סי' מ"ז ודעימיה דבית ישראל אסור אפילו אינו מפורסם דהוי בית ישראל, ע"כ הנוגע לענינו.

א. הנה להלכה נראה כמו שכתב רום מעלתו שליט"א, אמנם לאו מטעמיה, דנראה דהדרך תשלומין של אחזקה – מעינטענענ"ץ נעשה בדרך כלל באופן שכיר יום – דכן הוא המציאות עפ"י רוב, [דאטו בכל יום ובכל שעה יש תיקונים עליו לעשותו, וא"כ מסתבר שבלא"ה שמשלתם עפ"י היום לא הוי נשכר למעינטענענ"ץ כמובן], וא"כ לא מהצורך לבא עליו מצד הדין דתלוש בבית ישראל דאסור משום מרה"ע שיאמרו שצוהו בשבת, אלא המרה"ע בזה הוא שיאמרו ששכ"י אף שלמעשה נשכר אצלו באופן של קבלנות למעשה, ואדרבה נראה שהמראי מקומות של

43. ואפילו מפורסם הקיבולת כמ"ש במשנ"ב (סי' רנ"ב סקי"ז) דבבית ישראל מחזי כאלו הוא עושה בשליחות ישראל ומביא הח"א דבבית ישראל אסור אפילו אם הוא דבר שמנהג כל בני העיר ליתנו בקבלנות מ"מ אסור מטעם שיחשדו שקבע מלאכתו בשבת.

רמ"ד), מבואר לדבריהם שלו יצויר דהוה הדרך בקבלנות היה מתירין, וכן להר"ן דלא התיר אף במפורסם בקבלנות משום דמתחזי להו לאינשי כשכיר יום ואתי להתיר בשכיר יום (עיין פמ"ג מ"ז סי' רס"ג מ"ו) מבואר דרק מטעם זה הוא דאסור ולא מטעם שעושה בקבלנות ברשות ישראל, וכ"ש לדעת התוס' והרא"ש [המובא במחצית השקל ריש סי' רמ"ד] שסוברים למעשה דקבלנות מועיל בשדה, ודאי דלא נחשב ברשות ישראל לאסור.

ומכ"ז מוכח כהחילוק הנ"ל מהטעם דלא חיישי שיאמרו שהישראל צויה לו לעשות בשבת, משום דס"ל דדייקא במלאכת תלוש שביד הגוי לעשותו ברשותו ועושה ברשות ישראל הוא דאיכא חשש מרה"ע, הא במלאכת מחובר דליכא בירא ביד הגוי בהא לא חיישי להך מרה"ע וסמכו שיאמרו שעושה מחמת תשלום קבלנותו.

בעיוני בזה מצאתי למהרש"ג (ח"א סי' מ"א) שעפ"י חילוק זה ממש מיישב פסק רבו הגאון מהר"ם ש"י"ק (סי' צ"ז) שכתב על נדון בריאהוי"ז דבמקום שמנהג העיר לשכור פועלים על מלאכה זו רק בקיבולת גם להחיי אדם מותר משום דל"ש מרה"ע שם, וע"ז מתמה המהרש"ג דהמעין היטב שם יראה דאינו כן אלא דס"ל דלא מועיל בזה מנהג המקום, ומקודם רצה לומר דמ"מ יש לצדד להקל בזה נגד הח"א דיש רבים הפוסקים כוותיה דלא כח"א, והם הנובי והמהר"ם הנ"ל, וכן מבואר בתשובת הרד"ם (סי' ט"ז וי"ז) [כעת אין תח"י לעיין בה], ובפרט שהוא פלוגתא בדברנן שיש להקל בה, ובהמשך הדברים מבאר דנראה לו לחלק בין המובא בחיי אדם אודות כלים לכובס שאסור בבית ישראל מפני שהרי יכול להוציאן מרשות ישראל לכבסם במקום אחר ולכן יאמרו דצויהו לעשות בשבת, אבל במלאכה כזו שמוכרה להיות ברשות הישראל לא יאמרו דצויהו לעשות כן בשבת, כיון שהכל יודעים שהוא מוכרה לעשותו דוקא ברשות הישראל וא"א לעשותם בענין אחר, ות"ל שכוונתי לדעתו הגדולה ז"ל.

ב. ויותר נראה לומר בדעת הנובי" דגם איהו יתכן שמודה להחיי אדם שמביא המשנ"ב בסי' רנ"ב (ס"ק י"ז) דהאיסור לעשות מלאכת קבלנות כתלוש בבית ישראל הוא גם כשמנהג כל העיר בקבלנות ומשום דהחשש הוא שמא יאמרו שצויהו לעשות בשבת, ואפ"ה בגווי של הנובי" מותר וכדיבואר.

די"ל עפ"י שהבאנו בגווי המלך מהדו"ת ח"ב סי' ס"ו לחלק בין מלאכת תלוש שביד הגוי לעשותו ברשותו ועושהו בביתו או ברשות ישראל דאז איכא חשש מרה"ע שמשו"ה עושהו ברשות ישראל משום דהישראל צויהו לעשות בשבת, משא"כ במלאכת מחובר, כגון בנין בית או שדה דליכא בירא ביד הגוי לעשותו ברשותו כי אם ברשות ישראל, בהא סמכו שיאמרו שעושה בשבת מחמת תשלום קבלנותו.

ובאמת שכן מוכח גם לומר לדעת המשנ"ב, דהנה בס"ק הנ"ל מבואר דבבית ישראל אסור בכל גווי אף במפורסם שבקבלנות עושה, ואילו לעיל בסי' רמ"ד משנ"ב (ס"ק ז') מבואר דבשדה יש להקל כל שדרכו בקבלנות, ובוה אין ליישב כמו שמבאר שם בביאור"ל ד"ה או דמשום דיש מרבנותא דמתירין בשדה בכל גווי משום דתולין באריסות וכו' ע"ש, דכ"ז אינו רק לגבי המרה"ע שיתלו דבשכיר יום עובד אצלו, אמנם בהא דסי' רנ"ב דבתלוש אף במפורסם לכל שדרכו בקבלנות אסור מטעם מרה"ע שיאמרו שצויהו לעשות בשבת, אין שום מקום ליישב עפ"י הנ"ל דיש כמה מרבנותא וכו', דכל הני רבותא דמתירין לא מיירי כלל מאיסור מרה"ע בקבלנות בבית או ברשות ישראל דאסור מחמת שמא יאמרו וכו' וצ"ע, ברם להנ"ל דיש חילוק בין מלאכת תלוש בבית ישראל למלאכת מחובר בבית ישראל מבואר היטב, דבסי' רנ"ב מיירי אודות מלאכת תלוש, משא"כ ברמ"ד מיירי ממלאכת מחובר ודו"ק.

ג. ויש להוכיחו מהראשונים ז"ל עצמם שנקטו כהך חילוקא, דהנה כולם חלקו על רבינו תם דהתיר בנין בית בקבלנות וטעמם משום דהדרך בשכיר יום (יעוין ב"י ריש סי'

אם לא יתוקן בו כיום שיתקלקל ביותר, כגון שנתקלקל ונדלף צינור ברז או הסקה אז מתירים לתקן ע"י עכו"ם ע"כ הנוגע לענינו.

ושם בהערה 10 מביא: כמבואר בסי' ש"ז סעיף י"ט, וסי' של"ד סכ"ו, והיינו דייקא אם הולכת ונפסדת בשבת עצמה יותר ויותר ע"כ.

א. ולפלא בעיני שלא התנה בפנים שכל ההיתר בזה אינו אלא באופן שאומר להגוי 'כל המציל אינו מפסיד' וכמבואר כן להדיא בדברי הפוסקים, הא באופן שאפילו אומר להגוי בלשון נוכח כגון 'אם תציל לא תפסיד' אסור (משנ"ב ס"ק ע' בשם א"ר).

ומהנכון לחומר הנושא להעתיק כאן מלשוניהם של גדולי הפוסקים שאנו נשענין עליהם בענין זה, בראש הרב בשו"ע שלו (סעיף ל"ג) וז"ל: אם באו מים שוטפים ומפסידים נכסים או שנתרועעו חביות של יין והולך לאיבוד מותר לקרות נכרי לשם וכו' רק שיזהר שלא לומר לו שום רמז ציווי לתקן אבל מותר לומר לכל הפניו כל המציל הפסד זה אינו מפסיד שכר טרחו כמו שהתירו בדליקה לומר בפני נכרים כל המכבה אינו מפסיד כך התירו בכל הפסד עכ"ל.

והאי לך לשון הערוך השלחן בהא (סעיף כ"ח): כבר נתבאר שלא הותר שום שבות בשבת מפני ההפסד ולכן סחורה הנפסדת בשבת ע"י גשמים או דבר אחר וכו' ומפסיד ממונו וכו' אסור לומר לאינו יהודי לך והצל ממוני, אלא בזה התירו לקרות לאינו יהודי ולהראות לו אע"פ שיודע בודאי שיציל לו, וכן יכול לומר כל המציל אינו מפסיד וממילא יבואו להציל כדי להרויח כמו שהתירו בדליקה להמכבה אינו מפסיד עכ"ל, הרי שבפירוש מבואר מדבריהם כנ"ל [וזאת עפ"י המובן הפשוט בדברי השו"ע והנו"כ] שלא התירו להדיא כי אם באופן רמז בעלמא. ויש צורך

ד. והנה להלכה למעשה על אף שגדול גובריה של המהרש"ג לסמוך כמותו, ובפרט שרבים הם הנוקטים להקל במנהג כל העיר בקבלנות, ובפרט בדרבנן וכנ"ל, מ"מ אחר שהביאוה"ל אחרון הפוסקים לא מלאו לבו להקל וכנ"ל מכה דשיטת הר"ן דס"ל דמיחזי כשכ"י, ולטעמו גם במפורסם שבקבלנות אסור, וכמבואר באורך בדבריו שם, ע"כ לכתחלה ודאי מהנכון שלא לסמוך על ההיתר דמפורסם בקבלנות.

אבל הא מיהא נראה פשוט דכל הנידון של קבלנות בבית ישראל שאסור מצד מרה"ע שיאמרו שצויהו לעשות בשבת, שכ"ז מבואר רק בתלוש בבית ישראל, הא במחובר בבית ישראל, וכגון אחזקה שמוכן כשמצלצלים אצלו לתקן השיפוצים שבבית, שזה נקרא כמלאכת מחובר, שדבר זה לכו"ע אינו נאסר מחמת הך מרה"ע של הח"א, כי אם שלדעת הר"ן ועוד כמה מרבוותא שמביא הביאוה"ל דבר זה אסור גם כשהמנהג בקבלנות, ולעומתם עומדת חבילה של פוסקים גדולים שמתירין כשמנהג בקבלנות, וכ"ז דלא כמבואר בדברי רונ"מ שי' בהערה הנ"ל דאסור במעינטענענין מחמת הא דרנ"ב ס"ב, דכ"ז כנראה אינו ועפ"י חילוק הנ"ל המוכח וכנזכר. ולאור דברינו נראה פשוט, דלו יצויר דהוי שעת הדחק והפסד מרובה, שאז יש להקל בשופי בכה"ג שהאחזקה מנהג בקבלנות וכגון שאינו עובד שם במשך היום, רק שמוכן ועומד לבא ולתקן קלקול הבית וכיוצא ועפ"י אידך הפוסקים שבלא"ה נקטו להקל, ובפרט בדרבנן וכסברת דברי מהרש"ג הנ"ל⁴⁴.

* * *

[ז] באות ח' מביא וז"ל: אם קרה היזק פתאום שמשוה שנשבר ביום השבת ויו"ט עצמו וההיזק הולך וגדול כל הזמן יש הפסד

44. כל הנ"ל אינו לענינו כלל הנה בנד"ד האיש הזהו ממונה על תקלות המתהוים במפעל יום יום מקבל שכר קצוב לחדש או לשבועי עבור תקנת כל תקלה דמתהוי, ואין מי שיצטרך לו, ושכרו קצבו קבלן הוא ממונה על כל דבר פשע קטן וגדול ושכרו אחת הוא איש המעטינענין, ובוה יפול כל השגה זו.

— א —

א. הנה יעוין בחיבורנו גנזי המלך מהדרו"ת ח"ב עניני אמירה לעכו"ם סי' י"ד (אות ג') שהבאנו ראי' דחזינן מהפוסקים דע"כ שלא נקטו כהך חילוק בין דאורייתא ודרבנן, והוא דבמג"א (רע"ו ס"ק י"א) רמז לסי' שכ"ה, וביארו האחרונים המחצה"ש והתהל"ד (שכ"ה ס"ק ל') דכוונתו להקשות מהא דאיתא שם (סי') באינו יהודי שמילא מים לצורך בהמת ישראל מבור רשות היחיד לרשה"ר, דנקטינן שם דהעיקר להלכה דאסור בהא [נדלא כר"ת דהתיר לישראל עצמו לשתות] ומשום דכן הוא דעת ראשונים (משנ"ב ס"ק נ"ו) ואף דהישראל עצמו יכול לשתות שם, ומהא דלא חילקו רבוותא דשאני התם דהוי איסור דאורייתא, חזינן מזה דאין לחלק בהא.

אמנם בתר העיון בזה, מצאתי שהרב ז"ל בקונטרס אחרון סי' רע"ו (אות ג') מביא שם בסוף דבריו – לחלק בין דאורייתא לדרבנן, ושלשיטתו אין היתר זה נאמר כי אם בדרבנן ולא בדאורייתא ע"ש בראיותיו, ועל כן אין פשוט להתיר גם בדאורייתא מחמת הך דסי' רע"ו. וגם למאי שחילק הרב שם בריש דבריו דשאני ההיא דרע"ו דהישראל יכול בעצמו לעשות המלאכה שעושה העכו"ם דהיינו כלאחר יד דשרי במוקצה הוא שמתירין, משא"כ לקמן אין היתר להישראל לעשות המלאכה שעושה הגוי, אלא שביכלתו לעשותה בלי מלאכה ובזה אסור ע"ש, לפי זה לדברי הרב מבואר דבנידוננו אין היתר להניח עכו"ם לרחוץ הרצפה והכותלים וכו', דבוה הרי תיתכן שהעכו"ם יבואו לידי מלאכה דאורייתא של סחיטה וכיבוס.

ונמצא מבואר דלשני חילוקים של הרב ז"ל אין שייך להתיר בכגון דא, להחילוק דאורייתא ודרבנן פשוט שלא שייך בהא דהו"ל מלאכה

לדקדק על כך, דלא מצינו שום היתר באמירה להדיא⁴⁵, גם בענין זה שבהול על ממונו.

ב. דרך אגב: יש להעיר בלשון הרב דקאמר 'אבל מותר לומר לפניו כל המציל הפסד זה' אינו מפסיד, וצ"ע מקור של הרב בהא, דהא סתימת לשון חז"ל לא משמע הכי, וכן מסתימת כל הפוסקים לא משמע הכי וצ"ע, ולהרב יש לחלק בין הא להנתבאר בשם הא"ר דבלשון נוכח אסור, די"ל דשאני לשון נוכח דהו"ל כמצוהו בדרך רמז שזה ג"כ אסור, דחז"ל אסרו גם הציווי בדרך רמז, הא באומר שלא בלשון נוכח אף אודות מעשה זה מ"מ אין זה רמז בדרך ציווי, דסו"ס אינו אומר לו בלשון נוכח, תו לא הוי זאת בדרך ציווי, ופשוט.

* * *

[ח] באות י' מביא וז"ל: מתירים להעכו"ם לרחוץ הרצפה והכותלים וכל המוכניס ולנקות כל בית השחיטה בשבת ויו"ט אחר עבור יום עבודה של ערב שבת ויו"ט דהיינו לנקות כל זבל וזיהום ע"כ.

ובהערה 12 מביא שמקורו מהך דסי' רע"ו ס"ג דמבואר שם דכל שיש אופן ההיתר לעשות והוא דעושה באופן האסור, הוא להנאת עצמו נתכוין ע"כ. ולהלכה צ"ע לענ"ד בזה, דהנה סתימת מרבית הפוסקים הוא שלא חילקו בין מלאכה דאורייתא ודרבנן – ברם נראה להעיר בזה, דבמקור הדברים לא מצינו היתר זה כי אם אצל מלאכה דרבנן כמוקצה דעל ידי שבידו לטלטל מן הצד יש להתיר ע"י גוי בשופי, ומהיכ"ת לגמור מזה גם היכא דנוגע לאמירה דאורייתא ממש⁴⁶, דיתכן בסברא לחלק דדוקא באופן של שבות דשבות הוא דמתירין כה"ג, הא בשבות לצורך דאורייתא מהיכ"ת להקל.

45. העכו"ם הקבוע רואה ועוסק והישראל אינו יודע כלל וכמובן שאצ"ל כל המציל אינו מפסיד ככה"ג.

46. כל מלאכה דאורייתא שעושה היא להקל על עצמו, דמצד הישראל יכול לרחוץ במים קרים, והחמים היא להקל על עצמו, כידוע.

מלאכות דאורייתא ודרבנן כרוך בקשיים כמובן, ועד כמה דהגאון שליט"א צודק בראייתו משם, נדחה לגמרי כל הכתוב בסעיף י', ואשר על כן קאמר להוכיח שם שראייתו מהציור דהגאון בעל המנח"י אינו, וממילא שמש"כ בס"י בצדק הוא.

אמנם אם לזה כיוון, אינו מובן, דהתינח שבסברא יש לחלק בין היכא דשייך לעשות באופן המותר גם בשבת גופא להיכא דל"ש לעושה בהיתר בשבת גופא, ומצד זה אין ראי' מהציור דהמנח"י לנידון דסעיף י', מ"מ עצם דברי הגאון שליט"א במלכ"א לחלק בין אופן הקשה וכו' ברורים הם לדינא. וכמו שמביא בהמשך שם לציין מגיסו פאר דורנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהוכיח כן ממה ששנינו דמשום ישוב ארץ ישראל התירו לכתוב אותו ואפילו בשבת, וצ"ע למ"ל טעם זה תיפוק ליה דביד הנכרי לכתוב ביד שמאל, ולפי"ז הבה ונתיר לומר לנכרי שיכתוב בכל מצוה, אלא ודאי מאחר וקשה לו אין זה בגדר אפשר ע"כ.

הרי שמוכח עכ"פ כחילוקו, וא"כ בנידונו אודות רחיצת הריצפה והכותלים צ"ע אם יש להתירו עפ"י הך דינא דסי' רע"ו ס"ג, דכאמור יש לחלק בפשיטות דכל הך היתר לא נאמר כי אם באופן שאין כרוך בקשיים וכיוצא, לאפוקי בהך בנידונו דכרוך בקשיים, תו הרי זה דומה להך דכתיבה וכנ"ל שמוכח שלא התירו בכי הא.

ד. והנה כשלעצמי נתקשיתי במה שכתב שם הגאון שליט"א במלכ"א מצד אחר, והוא במה שדימה הך דסי' רע"ו ס"ג ששם המדובר אודות מה שמותר לישראל גופא לעשות, לא כן בהציור דהמנח"י שמירי אודות מה שיש צד היתר דוקא במה שהעכו"ם עושה, ולא מיירי שם כלל שבשבת יש אופן ההיתר לישראל עצמו לעשותו, וכל כי האי מנ"ל לאגמורי משם.

ובאמת שכעין זה ממש הוא מה שהבאנו לעיל לדחות בשם רומ"ש, ששם בס"י רע"ו ס"ג מיירי שיש היכ"ת לעשותו בשבת משא"כ בהך דהמנח"י, וכעת נתעורר עוד יותר דגם לו יצויר דהוה שייך להעכו"ם לעשותו באופן

דאורייתא, וגם לחילוק האידך דדוקא מה שלישאל מותר גם בעושה מלאכה הוא דמתירין, אין שייך זאת בנידון זה, דהא בהמלאכה של סחיטה וכיבוס אין שייך היתר להישאל, כי אם שלישאל שייך שלא לעשות עצם המלאכה.

ב. בר מהכי, עוד נראה דבהא איכא למיחש להמבואר בהגאון מהרש"ם פוסק דורו בספרו דעת תורה (סעיף ג') שמציין לשו"ת מן השמים שהחמירו מאוד בנידון ומסיים המהרש"ם וצ"ע להקל אם לא באופן שהי' צריך לעכו"ם, ולפי"ז נראה דהגם שיש כמה פוסקים שלא חילקו בזה, ומסתימת דבריהם משמע כנ"ל של"ש בדאורייתא ול"ש בדרבנן, מ"מ כיון דמצינו להרב ז"ל שלפי דבריו אסור בענינו, וגם מה שלהמהרש"ם צ"ע להקל, ובדרך כלל קיימ"ל ככתרא ובפרט בנידונו שמביא טעמו בצדו – לאפוקי המתירים כהכף החיים (של"ז סקכ"א) שהביא המלכים אמוניך שם מבססין כל עיקר היתרם עפ"י השו"ע בלי להביא סברת החילוקים הנ"ל – כל כה"ג נראה דאזלינן יותר עפ"י הפוסקים הבתראי שמבארים ביותר, ועל כן מהנכון שלא להתיר בהא כי אם בצירוף של המהרש"ם שעושה הנכרי גם לצרכו.

– ב –

ג. עוד מביא רומ"ש בהמשך הערה הנ"ל לדחות בקל דברי הגאון בעל מלכים אמוניך שליט"א במה שהביא בספרו פי' הערה א' לחלק באופן שקשה מאוד לעכו"ם לעשות בהיתר כגון לקרות לעכו"ם נהג שיבא מיד במוצ"ש שאוסר הגאון במנחת יצחק (ח"ו סי' כ"ה), והרי יכול לשבות במקום ההוא, ואהא קאמר רומ"ש ש' דזה לא נכון שהרי כעת בשבת קודם מוצאי כבר אין לו אופן המותר לכא כיון דהוא כבר רחוק ע"כ.

וכוננת רומ"ש ש' כפי הנראה הוא לדחות דבריו במה שחילק בין אופן הקשה מאוד לעכו"ם לעשות ההיתר שבו אוסרין, וממילא שלפי"ז הוה יקשה אכל יסוד היתירו בסעיף י' שם להתיר לעכו"ם לרחוץ הריצפה והכותלים וכו', דבפשטות שלעשות דברים אלו בלי

דהנה יעוין במשנ"ב רנ"ג (ס"ק נ"א) ובשעה"צ (אות מ"ג), שמדבריו מבואר דדוקא לצורך שבת הוא דמתירין פסיק רישא ע"י עכו"ם, וגם בזה דוקא בפסיק רישא דלא ניחא ליה, ע"ש, וכן ס"ל להגר"א בביאורו לשו"ע סוס"י רנ"ג – דדוקא בדלא ניח"ל הוא דמתיר, ועכ"פ להולכים לאור פסקי המשנ"ב מבואר שלא התיר בזה בסתמא כי אם בתנאים אחרים וכאמור, ובנידוננו נראה דלהמשנ"ב יהא אסור לצוות לעכו"ם אף דהוי פסיק רישא, חדא דלאו לצורך שבת הוא, דאטו אוכלים סעודתן בבית השחיטה שמהצורך להיות נקי לצורך שבת דייקא, ועוד דלא הוי לא ניחא ליה, דאדרבה ניחא ליה בכיבוס וסחיטה ושאר המלאכות הכרוך בניקוי ורחיצת הבית השחיטה. [וע"ע בגנזי המלך מהדו"ת ח"ב עניני אמירה לעכו"ם ס"י כ' אות ג' ובהערה מ"ב מה שהרחבנו בשיטת המשנ"ב להלכה ולמעשה].

עוד זאת צריך למודעי שגם למאי דיהא מדמין נידוננו אודות ניקוי בית השחיטה להא דסי' רע"ו ס"ג, מ"מ צריך לזה תנאי מיוחדת המבואר להדיא בנו"כ על השו"ע שם, והוא שאין להתיר זאת אלא לבני תורה דילמא אתי למיסרך ולהקל יותר ע"כ, ומזה שבנידוננו אודות בית השחיטה צריך להיות בכור המבחן הזה, האם בית השחיטה מתנהל כסדר ע"י בני תורה או סתם בעלים בעלמא, ודו"ק.

* * *

ט. באמצע הערה 8 מביא שם אריכות בענין ההיתר מכירה ע"ש. [ואין כאן המקום להאריך בה כפרט שאינו נוגע כ"כ כיון שב"ה כהיום רובם ככולם מקפידים שלא לעשות ההיתר מכירה רק בתור סניף וכמבואר בדברי רבותינו שבמשך הדורות וכדאק מציינן להו ר"מ שליט"א] וע"ע בחיבורנו גנזי המלך מהדו"ת ח"ב דציינו עיקרן של השיטת בקונטרס מיוחד תחת שם הכותרת: קונטרס בענין מכירת מלאכת ישראל לגוי על יום השבת, דו"ק משם. ובאנו בזה רק להעיר בשני דברים המובא שם בדברי ר"מ שליט"א וכדאבאר.

ההיתר בשבת, מ"מ לא מבואר לגמור משם להך דהמנח"י, ודבריו בכאן צ"ע.

אמנם לדינא אין כל נפק"מ בהציוור דהמנח"י, דממ"נ אסור שם, אם כדברי הגאון המנח"י משום דהוה כאומר להגוי לעשות מלאכה עבורו בשבת, וכמבואר לשם בתשובתו הרמה לדמותו להך דסי' ש"ז סעיף ד' בשם הט"ז שם דאם אמר לו הישראל ראה שאני צריך לילך לדרכי למוצ"ש הוי ג"כ כמזכיר יום השבת בפירושו, ואם כדברי הג' במלכ"א אסור בגונוי דהתם משום שאין האפשרות של היתר בקל, וכנזכר לעיל. נמצא שאין נפקותא לדינא, בכל אופן אסור.

ומה שיש לדון עוד לענ"ד בדברי הגאון מלכ"א שליט"א מצד דברי הרב ז"ל שמדבריו מתבאר חילוק בין דאורייתא לדרבנן ובדאורייתא אין מתירין וכנ"ל, ולפי"ז נדחה ראייתו מהציוור דהמנח"י דהתם מיירי אודות נהיגת רכב בשבת הכרוך באיסורי דאורייתא, ועוד נראה דגם להחילוק האחר אין להביא סיוע מהתם, דהתם ג"כ על הצד דעושה העכו"ם המלאכה דהיינו נהיגת הרכב בשבת, דבר זה א"א להישראל לעשותו בהיתר ול"ד לטלטול מן הצד דגוף המלאכה שייך להיעשות באופן היתר, ושלפי"ז ג"כ נסתור הרא"י האידך שהבאנו בשם גיסו הגאון הגר"ח שליט"א דשאני התם דהוה דאורייתא, ובשלמא לחילוק האחר של הרב ז"ל מבואר דהתם גם ע"י ישראל באופן כזה של כתיבה בשמאל לית ביה מלאכה ודו"ק. [אמנם כוונת המלכ"א מבואר דנקט בהא כדעת סתימת הפוסקים כנ"ל שלא חילקו בהא כהרב ז"ל, והבוחר יבחר].

— ג —

ה. בהמשך הערה זו מציין שם ר"מ שי' עוד: ועוד יש צד חזק דכל הניקוי אין שם אלא איסור שמדליק הבוילע"ר וזה הוי פ"ר, ועיין משנ"ב ס"י רנ"ג ס"ק צ"ט וק' דפ"ר באמירה מותר ע"כ, ולפענ"ד מלבד דיתכן ושייך שאר מלאכות דאורייתא כהך דסחיטה וליבון וכנ"ל, עוד לא נראה במה שנקט שזהו עפ"י היהתר דפ"ר באמירה, וכדיבאר.

דבכיאוה"ל מיירי אודות איסור דאורייתא, ואהא קאמר שבזה לא מלאו לכו להקל עפ"י היתר מכירה, אבל באיסור דרבנן גם באיסור מדינא כהך דמרחץ ס"ל להמשנ"ב שבשעה"ד בעת הצורך גדול יש להתיר ע"י מכירה בשטר שהקול נתפרסם שמכור לו, ובוזה ג"כ בעינן לומר שקיצר בכיאורו, והכוונה בכל אלו למש"כ בכיאוה"ל להלכה למעשה, ומבואר דעתו בזה על נכון.

אלא שלפי דברינו, נדחה לדמות הך דמסירת רכב לנכרי בקבלנות וכו' ועפ"י השעה"צ, דשאני מה שנתבאר בשעה"צ שמיירי שכבר נהגו כן והפירצה כבר נפרצה, בזה דייקא מבואר בשעה"צ דהתיר עפ"י המתירין היתר מכירה, אבל במכירת רכב שאין זה שעה"ח וצורך גדול, ומה גם שגם למה דיקנה לו לא יעשהו בשטר ובקול, אינו נראה להקל בזה על סמך השעה"צ, דשונים הענינים לגמרי, נמצא דגם לדברינו שמיושבין דברי השעה"צ על נכון, מ"מ אין לדמות הענינים באופן שקשה להקל ברכב, ודלא כהגאון מגי"ס בהא.

ב. אמנם במה שהביא בהמשך הערה שם וז"ל: וגם כמה לא חלי ולא הרגיש שהוא בעצמו כתב בס"ל ל"א [הערה לסי' רמ"ג] שכל הפוסקים שהתירו הערמת מכירה היינו רק להסיר איסור מרה"ע ולא עצם האיסור, ואם כי דבריו אינם נכונים ולא נחית בכלל לחלק בין הפוסקים וכנ"ל שיש שהתירו להדיא המכירה גם על עצם האיסור ממש וכנ"ל, אבל לא בגוונא דידן ודידיה, ע"כ הנוגע לעניננו.

בראותי דבריו בזה השתוממתי על המראה ההפוך, דכד מעינן בספרו של הגאון מגי"ס שם מבואר ממש להיפוך מהאיך שהעתיק אותו ר"מ, ואגב חורפיה דרו"מ לא דק ולא הרגיש שמה שבא להתלונן על אחד המיוחד שבמחברי זמנינו הגאון מגי"ס שליט"א – אדרבה התלונה עליו, דהנה במגי"ס שם מביא שבהגהות חת"ס ס"י רמ"ג אוסר הערמת מכירה, ולזה מיישב שלא יקשה על המשנ"ב

במה שמביא ר"מ ש' לתמוה על הגאון בעל מגילת ספר סי' ל' אות י"ב וז"ל: שדן מדברי השערי ציון הזה [סי' רנ"ב (ס"ק י"ז)] שהתיר בדיעבד למכור הפשתן לשפחה לנפצה בשבת בבית ישראל], האמת הוא שאין על מגילת ספר תלונתו כי אם על השערי ציון, והן אמת שמביא גם לתמוה על השעה"צ, מ"מ אחרי דמבואר ההיתר מכירה בשעה"צ, שפיר קא מדמה לה הגאון מגי"ס דמ"ש.

א. הנה בעצם תמיהתו נראה ברור ששיטת המשנ"ב בהא הוא דדוקא כשיש שעה"ד מתירין היתר מכירה גם בהערמה משום מרה"ע, פ"י דכשכל האיסור אינו כי אם דרבנן אז בשעה"ד מתיר אותה המשנ"ב, וכדיבואר. ויסוד דברינו בנוי אדברי המשנ"ב בכיאוה"ל סוסי' רמ"ו (ד"ה רק), ומסקנתו כך הם: לענין שוורים שמיחדין לחרישה שהיא מלאכה דאורייתא לכו"ע והעסק נקרא ע"ש ישראל והאינם יהודים הם שכירים אצלו לבד וכו' קשה להקל בזה, ובשאר אחרונים שראיתי יש שמצדדין להקל וסוברין דכל שעושה שטר עמחן ומפרסם הדבר ליכא משום מראית העין [שו"ת שו"מ מהדר"ק ח"ב סי' ס"ז] ויש שמחמירין בזה [והוא בספר טוב טעם ודעת סי' קס"ג] וע"כ אין להקל בענין זה כ"כ כי אם בשעת הדחק וגם אז יהי' השטר עשוי כד"ת ועפ"י הוראת חכם כמו שכתב רמ"א ע"כ תוכן דבריו שם, וכפי הנראה שבשעה"צ שהקיל בפשתן, משום שאז הוא זאת כעין שעה"ד כיון דכבר נהגו כן ומשמע שלא הועיל מחאה נגד מנהגם מימים ימימה, ועל כן דן אותה השעה"צ לקולא עפ"י ההיתר מכירה שלאיזה פוסקים מסיר האיסור מרה"ע, והן אמת שקיצר מאוד בשעה"צ, מ"מ המפורש מגלה על הסתום, היינו שמש"כ בכיאוה"ל מפרש על סתמתו בשעה"צ.

וכן נראה גם כן לבאר במה שמביא במשנ"ב סי' רמ"ג (ס"ק י") שמתור למכור בכל ערב שבת את המרחץ, ואף שכפי מה שביאר בכיאוה"ל יוצא שלא נחית לו להקל כשהאיסור הוא מדינא, מ"מ אין לדמות הענינים,

א. הנה גם בזה נשתוממתי על רום מעלתו שי', האיך דחה דברי חד מגדולי פוסקי דורנו הגאון הגדול בעל מלכים אמוניך שליט"א בקל בלי להמציא עכ"פ טעם ומקור על תלונתו עליו, ובפרט שהאמת עד לאחד שכפי הנראה לא ירד רו"מ שי' לעומקן של דבריו כלל, שכר מעיינן שם חזינן שאין הוי המדובר כלל במלכים אמוניך אודות הציוור שביה משתעי רו"מ שי'.

דהנה שם הוי המדובר אודות ישראל שקנה מנכרי ריהוטים והתנה עמו שיביאם מלפני השבת, והנכרי נתאחר ונסע והביאם בשבת, מותר לישראל להשתמש ברהיטים בשבת, ואין בזה משום נהנה ממלאכת הנכרי, מאחר והנכרי לטובת עצמו מכוין, ורוצה לשמור על שמו הטוב שהוא דייקן ומקיים מה שמבטיח ע"כ.

ומבואר שכל נידונו שם הוא לעינן ליהנות ממעשה עכו"ם הנעשה בשבת, וכלל אין המדובר שם אודות מלאכה בבית ישראל בשבת, וזהו המדובר שם בהערה הנ"ל, ובודאי שגם המלכים אמוניך יודה שכשהמדובר אודות עשיית מלאכה בפועל בבית ישראל שבזה יאסר, סו"ס שייך מרה"ע בזה שיאמרו שציוהו לעשות בשבת וככל מלאכת תלוש בבית ישראל, ובוזה אין כל סברא לומר דמאחר שהנכרי עושהו לטובת עצמו תו אין בזה משום מרה"ע, וכל דקאמר דנחשב כלצרכו נאמר רק לענין הא דאינו נהנה ממלאכת עכו"ם הנעשים לישראל, ולזה שפיר קאמר דזה נחשב לצרכו של העכו"ם מאחר שהעכו"ם עושים זאת לא בשביל שהישראל יהנה ממנו בשבת כי אם לשמור על שמו הטוב, וכדמבאר הגאון מלכ"א שליט"א בהערה שם דדומה זאת למה שכתב בביאורה"ל רע"ו א' (ד"ה לצרכו), וביותר מפורש בביאורה"ל סוף הסי' (ד"ה וכן) שהנכרי שרצה למחוט ונכבה בידו וחזר והדליקו, מותר להשתמש לאורו, משום דהוי כמו לצרכו כיון שנכבה בידו, א"כ ה"ה שנכבה אותו בידים ועליו להדליקו שנית עכ"ל, וה"ה בנידון זה אין זה נחשב הנאה ממלאכת עכו"ם כיון דעושה

מהגהות החת"ס שבמשנ"ב הנ"ל בסי' רמ"ג (סק"י) מפורש שלשבת מועיל מכירה במרחץ, ואהא קאמר די"ל דהחת"ס גם כן מודה שמועילה מכירה דרך הערמה להסיר את האיסור מדינא שיש בקבלנות מרחץ, וכוונתו שעדין יש בזה איסור משום מראית העין שיאמרו שהנכרי שכיר יום שלו, והמשנ"ב מיירי באופן שאין משום מרה"ע כגון מחוץ לתחום, אלא שיש איסור מעיקר הדין בקבלנות מרחץ, ולזה כתב שמועילה מכירה דרך הערמה בערב שבת, ע"כ, הרי שברור שפתו מללו, שמצד המכירה נקט שהוי מועיל להסיר עיקר האיסור מדינא, רק שמשום מראית העין לא מועיל.

ודאתינא להכי, נראה שבציוור דרמ"ג לא הוצרך המשנ"ב להתנות שיהא בשעת הדחק וכו', דבלא"ה כיון דאין שם כי אם האיסור מדינא ולא איסור מרה"ע, תו אין מהצורך להיות בכל התנאים דלעיל, דרק כל שיש מרה"ע עליו מסתבר שמצריכים לכל הנך תנאי, אבל בהך דרמ"ג דמצד מרה"ע בלא"ה ליכא, וכל הנידון הוא אודות האיסור מדינא, לזה מבואר בפשיטות לומר דמצד האיסור מדינא מועיל גם בלא כל הנך תנאי, ופשוט להמעין. [ויסוד הסברא בזה נראה דלהסיר איסור מדינא ממ"נ אם היתר מכירה מועיל, מהדין שיועיל גם בלי שעה"ד, ואם לא גם שעה"ד לא מועיל, משא"כ לענין חשש מרה"ע לזה מבואר לומר דכל שאין שם שעה"ד לא היתרו זאת, דסו"ס למיחש מיהא בעי למרה"ע, וזהו שבביאורה"ל הוצרך להני תנאי, ודו"ק בכ"ז].

* * *

י. בסוף הערה 9 מביא לענין אם הוזמן נכרי לבא לתקן איזה דבר בבית והנכרי התחייב לבא קודם שבת, ואיחר ובא בשבת עצמו, שבספר מלכים אמוניך (פרק ט' הערה ח') מצדד להקל באופן שהנכרי בעצמו עושה לשמור על שמו הטוב באופן שהי' חייב לבא לפני שבת ואיחר, ומסיים שם רו"מ שי' בקשות דדבריו מוזרים בתכלית ואין לסמוך עליהם, ע"כ.

אסור, דהא א"א להגיע לההנאה בלי לעבור על המלאכה, ותו נחשב זאת כהנאה ישירה מהמלאכה אף שבפועל לא נהנה מגופה של המלאכה, אבל בנידון זה שבמקום שמשם נוסע העכו"ם להביא הריהוטים, שפיר מישך שייך ליהנות, ואין זאת כי אם מחוסר 'מקום' ההנאה, לזה דיינינן לה כאינו נהנה מגוף המלאכה ומותר, וזה דומה ממש למביא מחוץ לתחום שעכ"פ במקומו מיהא חזיא, ואינו דומה ללפת שא"א בלעדי המלאכה ליהנות הימנה, ודו"ק.

לצרכו לטובת עצמו לשמור על שמו הטוב. ומבואר שסברתו של הגאון מלכ"א מוצקים כדרכו בקודש בחיבורו הנפלא.

ב. ונראה להעיר, דכפי המדובר לעיל בדברינו (אות ה' באורך) דכל שאינו נהנה מגוף המלאכה מותר ליהנות, א"כ יש עוד סניף להקל בהציור דהגאון שליט"א, דאינו דומה ללפתות, דכנ"ל כל שבמקומו אפשר ליהנות, תו אינו נאסר מחמת הנאה ממלאכה בשבת, דדוקא בלפתו שבבור דהו"ל כמאן דליתא דמי, אז גם באינו נהנה מגוף המלאכה אפ"ה

להראות שמחתינו ותקותינו על הגאולה

פעם אחד אכל הרה"ק ר' חנוך העניך מאלכסנדר בסעודת סיום מסכת עם החסידים בימים שבין ר"ח אב לת"ב, ואמר בזה"ל בימים הקדמונים כשבאו הימים הללו הי' הבעה"ב ברוגז ששרף את הביהמ"ק ואין לנו ביהמ"ק להקריב קרבנות חובותינו, אבל כעת החסידים אוכלים סעודות, שאומרים ה' הי' הווה ויהיה, שהי' ביהמ"ק ויש ביהמ"ק ויהי' ביהמ"ק. וסיפר איך לאחר שאירע הענין לשלמה עם אשמדאי והי' בא לאיזה כפר ואמר שהוא שלמה המלך, והי' כאשר בא לעיר אחת ופגע בחסיד אחד ושמח עמו כששמע שהוא שלמה המלך, וניחם אותו שבל ידאג כלום שהי' שלמה המלך והוא שלמה המלך ויהיה שלמה המלך ואף שלפי שעה ירד מגדולתו אבל עוד ימלוך כבראשונה, ושמחו יחדיו מאוד ויבקש ממנו לסעוד עמו בסעודה קטנה שיש לו כי גם הוא איש עני אך מה שיש לו יחדיו יאכלו וישמחו, והחי' את נפשו בדברים הללו יותר מכל מעדני עולם, וע"ז אמר שלמה טוב פת חריבה ושלוה בה, וזהו ג"כ ענין השמחה עכשיו בסעודה זו בימים הללו שאנו שמחים ומתחזקים שיש לנו ויהיה לנו ביהמ"ק בב"א.

(שיח שרפי קודש)